

פנינים

זפרפראות נבחרים לפרשת השבוע

"פרשת ויגש"

עורך: הרב יוסף ברגר

לתגובות והנצחות – לשיעורים והרצאות: pninim16@gmail.com 054 - 8455798 ניתן לקבל את העלון במייל.

לא שב אליו, זו כשלעצמה סיבה לחון את בנימין. שכן מידתו של הקב"ה היא שאף אם נתחייב אדם עונש, אם עונשו יפגע גם בצדיק – אין מעניש אותו. כך גם אם החייב בעונש הוא אדם שאחרים צריכים לו, כגון חכם או רופא וכו', שכן "משפטי ה' אמת צדקו יחידיו", והעונש מוטל רק במידה והוא צודק מכל צדדיו וכלפי כל מי שיינוק מעונש זה. (במאמר מוסגר נוסף כי הגה"ק בעל השדי חמד זי"ע (מערכת ראש השנה סימן ב') נימק על פי דברי בעל העקידה אלו את המנהג שנהגו ללכת להתפלל על קברי צדיקים להינצל מצרות ומכאובים – שהרי לצדיקים הטמונים לא מגיע להצטער, ועל כן הכוונה היא שבשל כך תתבטל הגזירה). ואם כך, זו היתה טענתו של יהודה, החשש מצערו של יעקב שעלול לגרום למותו, מן הדין שייכא לכך שבנימין ישוחרר וישוב אל אביו.

ולפי זה הסביר הגה"ק רבי אלחנן ופרמן זי"ע הי"ד את דברי הירושלמי במסכת תענית (סוף פרק ג'), שכאשר היתה עוצרת גשמים היה רבי יוחנן בן זכאי מבקש שיכריזו לפני ההיכל שרבי יוחנן מבקש להסתפר ואין בכוחו להצטער עוד, (כי קיבל על עצמו לא להסתפר עד שירדו גשמים) ומיד לאחר מכן היו יורדים גשמים. ונשאלת השאלה, הרי עוצרת הגשמים גורמת צער גדול בהרכבה לכל העולם, ולא רק צער – אלא סכנת רעב נוראה. כיצד יתכן שצער גדול של העולם כולו אינו יכול לגרום שתיפסק הבצורת ויירדו גשמים, ואילו צערו הפעוט, לכאורה, של ריב"ז שאינו יכול להסתפר, מצליח לפעול היכן שצער העולם כולו לא הצליח? אלא על פי יסודו של בעל העקידה בפסוק שלפנינו – יובן. צערו של העולם כולו אינו מכריע, משום שאדרבה, בדיוק לשם כך נמנרו ארובות השמים, שכן בני האדם הטאו ומן הדין שיצטערו. רבי יוחנן בן זכאי, לעומת זאת, לא הטא, ואינו מן הדין שיצטער, אפילו צער מועט...

והגדתם לאבי את כל כבודי במצרים וכו' (מה.יג)

בספר מושיעין של ישראל מובא: הגה"ק רבי אברהם חיים הורביץ מפלאנצש זי"ע היה פעם בעיר מעליץ וכשיצא מהעיר ליוו אותו כל העיר אנשים נשים ומפ כראוי לגברא רבא אדם קדוש כמוהו. וכשיצא מן העיר עמד שם על הגשר ופנה אל העם וראה שכולם נקבצו באו לו לחלוק כבוד גדול, נענה ואמר: הנה אמרו חז"ל במשנה אבות "כל הבורח מן הכבוד הכבוד רודף אחריו". והנה אחרי רואי את כל הכבוד שהנחלתם לי תמה אני, וכי בורח מן הכבוד אנכי, שהכבוד ירדוף אחרי, אלא נראה לפרש דברי המשנה כל הבורח מן הכבוד הכבוד רודף "אחריו", היינו לאותם דורות הבאים אחריו דהיינו בניו ויוצ"ח, שהם נוהלים את הכבוד שהיה מגיע לאביהם. והלא אבי ז"ל היה בורח מן הכבוד לכן מגיע לי הכבוד הזה. וזה אולי אפשר לפרש את כוונת הפסוק "והגדתם לאבי את כל כבודי במצרים" – שיוסף הצדיק אמר, "לאבי את כל כבודי במצרים" – שכל כבודי שיש לי במצרים בא מכה אבי שהוא ברח מן הכבוד לכן רודף הכבוד אחרי...

לכולם נתן לאיש חליפות שמלות ולבנימין נתן שלוש מאות כסף

והמש חליפות שמלות (מה.כב)

ושואלת הנמרא (מגילה טז.) אפשר דבר שנצטער בו אותו צדיק – יכשל בו? אמר רבי בנימין בר יפת: רמו רמו לו, שעתיד בן לצאת ממנו שיצא לפני המלך בחמשה לבושי מלכות, שנאמר: ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות וגו'. והקשה שם המהרש"א ניהא, אם כן, ענין החליפות, אולם עדיין קשה, הפסוק אומר שיוסף נתן לבנימין גם שלוש מאות כסף, ולא נתן כמו כן לאחיו, ואם כן שוב יש להקשות: "אפשר דבר שנצטער בו אותו צדיק – יכשל בו?" ותירץ שכיון שבנימין היה אחיו גם מן האם, אין קנאה אלא בכגדים – שהאחים יחשבו שהוא מראה להם שנאה על מכירתו בכגדים, שהוא דוגמת המכירה בכתונת פסים. אך שני תירוצים נוספים נאמרו על ידי הר"ק בעל הבית ישראל מגור זי"ע.

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני ידבר נא עבדך דבר באדוני אדני (מד.יח)

הרה"ק בעל האמרי חיים מוויזניץ זי"ע אמר שככתוב זה ישנו רמו מענייני התפילה, כי הגשה מרמזת לתפילה (כדאיתא במדרשים כאן) וגם שמו של יהודה רמוז לזאת, שנקרא על שם ההודאה, וגם שיש בשמו אותיות שם הוי"ה. והסביר את כתוב זה בהקדם דברי הר"ק רבי נח מלכוניץ זי"ע שהיה מפרש את דברי חז"ל "הסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת קודם התפילה, ומתפללים, כדי שיוכנונו את ליבם למקום". וביאר, שבאותה השעה שקודם התפילה היו מתפללים על כך שבתפילתם עצמה יכונו ליבם... ועל פי זה הסביר הר"ק בעל האמרי חיים זי"ע: "ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני" – אנו נגשים אל הקב"ה שנרמז בשם יהודה כנ"ל, ומבקשים: "בי אדוני" – רבש"ע, עזרני בזה ש"ידבר נא" – לשון תפילה, "עבדך דבר באדוני אדוני" – שאוכל להתפלל תפילה ראויה כדבעי, שתתקבל לפני הקב"ה...

בספר "מפי ספרים וסופרים" להמשפיע הגה"צ רבי אליעזר דוד פרידמן שליט"א מובא, שהרה"ק רבי יהואל מיכל מגלינא זי"ע (היה נכדו של הר"ק רבי יהואל מיכל מזלוטשוב זי"ע והתנו של הר"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע שהעיד עליו ואמר: "התני שמור וטהור הוא אף ממני...!!") כותב בספרו "קב ונקי", יסוד גדול בתפילה! שאדם הנצרך לדבר ישועה ורוצה שתתקבל תפילתו בלא שיפריעהו מקטרגים ומשמיינים, יתפלל על הענין שצריך, בעת שמוכיר שבחו של מקום באותו דבר. כגון מי שמבקש לעזור רחמים בעד הולח הנצרך לרפואה, יכוין עליו בשעה שהוא משבח את השי"ת בברכת מחיה המתים בתיבות "ורופא חולים", ואז לא יוכלו המקטרגים לסתור את תפילתו, כי הרי אינם יכולים לומר כנגדו שהשי"ת אינו רופא חולים, ומתוך כך תהא הדרך סלולה לתפילתו. ועצה זו רמוזה בפסוק "ויגש אליו יהודה" – שיגש האדם ויתקרב אל ה' על ידי הודאה ושבח, ואז "ידבר נא עבדך באדוני אדוני" – ויתקבל תפילתו כי אין מי שיחצוץ בעד תפילתו וימנע ממנה להתקבל במרום.

ומוסף שם המחבר הנ"ל: והגם שנפסק להלכה (או"ח סי' קיב סעיף א), שאין לומר בקשות בג' ברכות ראשונות שהם לרצות בדברי שבח ופיוסין לפני התפילה, יש לומר שבמחשבה שאנו, ואפשר לייחד מחשבה ולכוונה כנגד דבר ישועה הנצרך באותו ענין. ועל כך מובא שם הערתו של הגאון רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א דלכאורה לפי דברי השו"ע שם, משמע שאל יישאל אדם צרכיו בג' ראשונים, ומבואר הטעם בגמרא (ברכות לד.) דג' ראשונות דומין לעבד שמסדר שבח לפני רבו. וא"כ מה לי בדיבור מה לי במחשבה שניהם אסורים בג' ראשונות, דלפניו יתברך גלוי מחשבה כדיבור? אלא הוא מנסה לישב זאת על פי מה שמוכא בשם הגה"ק בעל החתם סופר זי"ע שמפרש פירוש נפלא למאמר חז"ל (שבת יב.) "שבת הוא מלועוק ורפואה קרובה לבוא". דהיינו כי בשבת מבקשים על הרפואה כשאומרים "רופא חולים" בברכת מחיה מתים, דכיון ששבת היא מלועוק ואי אפשר לבקש בקשות, ולכן אין אומרים ברכת רפואה, משום הכי קרובה הבקשה לרפואה לבוא כבר בברכת מחיה מתים, עד כאן דברי החתם סופר. ומוכח מדבריו דבמחשבה אפשר לבקש אף בג' ראשונות...

והיה כראותו כי אין הנער ומת (מד.לא)

הסברו של בעל העקידה בפסוק זה, שימש את הגה"ק רבי אלחנן ופרמן זי"ע הי"ד, כבואו ליישב מעשה המובא בירושלמי. וכך ביאר בעל העקידה את טענתו של יהודה: שמכיון שיש חשש שיעקב ימות בראותו שבנימין

האחד בשם אביו הרחוק בעל האמרי אמת ז"ע, והשני משל עצמו – אגב עובדה מעניינת שאותה סיפר כ"ק האדמו"ר מטאלנא שליט"א: בשנת תשל"ה נקראתי לחדרו של הרחוק בעל הבית ישראל ז"ע, ונתן לי סכום כסף גדול במזומן עבור ישיבה מסוימת – בעילום שם, כדרכו בקודש. מרם יציאתי, הורה לי להניח את הכסף בכיס החליפה הפנימי, והוסיף לאמר: "למדתי עם אבי (בעל האמרי אמת ז"ע) מסכת מגילה, וכשהגיע לדברי הגמרא (הנ"ל) הקשה את קושיית המהרש"א, הוסיף שהיא קושיא עצומה ותירץ שאולי הכסף שנתן לבנימין היה "דרשה גישאנק", דהיינו מתנת התונה, שהרי יוסף לא היה בהתונת בנימין, מה שאין כן בהתונת שאר האחים (כדאיתא: "מופים והופים" – אני לא ראיתי הופתו וכו') ומסתבר שלכל התונה נתן מתנה כמקובל, וכעת השלים את מה שלא נתן לבנימין בהתונתו – כך תירץ האמרי אמת ז"ע. "אמרתיו לפניו" – המשיך הבית ישראל – שאפשר ליישב באופן נוסף: כסף ניתן להטמין בכיס, כך שאף אחד לא יראה. מה שאין כן הליפות שמלות. ולכן מסתבר שאת הכסף שנתן יוסף לבנימין בצנעא הטמין בנימין בכיסו ואחיו לא ראוהו כלל ולא היה בזה שום קנאה, ולכן שואלת הגמרא רק על החליפות... סוים הבית ישראל ואמר: אבי נהנה מאד מתירוצי ואמר: "תירוצך יפה משל, ניכרים דברי אמת"...

ויתן להם יוסף עגלות על פי פרעה וכו' ויעלו ממצרים ויבאו ארץ כנען אל יעקב אביהם וכו' וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו ותחי רוח יעקב אביהם (מה. כא. כז)

בפשטות מבינים "וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו" – בשביל להסיע ולקחת אותו. אך הגה"ק בעל הכתב סופר ז"ע מסביר כאן פשט נחמד: הדנה לכאורה ידוע המושג "כח פועל בנפעל", ולזאת אין להנות ממזון רשע וכדומה, שמה הכח של הפועל – הרשע, ויעבר ויתקיים בנפעל – המקבל. וא"כ, לכאורה קשה איך יעקב יכל ליהנות מהעגלות ולנסוע עמם, האם לא חשש לכה הרע שיועבר אליו מחמת שזה מגיע מאדם רשע כפרעה? אלא כל הקפידא הנ"ל שלא ליהנות מכספו של אדם רשע מחמת שמה יהיה "כח פועל בנפעל" הוא רק במצב שהפועל – הנותן, נותנו כמתנה לגמרי ללא שום הנאה עצמית מכך, אך אם הנותן מתכוין להנאת עצמו, שוב אין קפידא. וזה – אומר הכתב סופר ז"ע – הכוונה: "וירא את העגלות אשר שלח יוסף (על פי פרעה) 'לשאת אותו' ותחי רוח יעקב אביהם – כשיעקב ראה את העגלות ששלח פרעה 'לשאת אותו' – למען פרעה ינשא על ידי זה – יהיה מכובד, או 'ותחי רוח יעקב' כי שוב אין קפידא אם נהנה..."

וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו, ותחי רוח יעקב אביהם (מה. כז)

סימן מסר להם כמה היה עוסק כשפירש ממנו בפרשת עגלה ערופה (רש"י). מפני מה שלח יעקב דווקא סימן זה. ביאר זאת הגר"א מוילנא ז"ע במעשה שהתרחש בזמנו: יום אחד הגיע לעיר אדם, אשר הציג את עצמו כבעלה של אשה פלוגית, עגונה אשר היכתה שנים רבות לשובו של בעלה. שנים רבות עברו והאשה משום מה לא יכלה, לזהות את האיש, האיש אמנם מסר לה פרטים מדויקים וברורים, סימנים שהוכיחו כי הוא הבעל, אך לבה של האשה לא נתן לה להשתכנע. ליבה אמר לה כי דבר שקר תחת לשונו של האיש, וכי הוא נזכר. באין ברירה הובא הענין אל הגאון מוילנא ז"ע, כדי שהוא בחכמתו יכריע כיצד לנהוג. כששמע הגר"א את פרטי המעשה, יעץ כי כאשר יבוא האיש בשבת לבית הכנסת, ישאלו אותו על מקומו בבית הכנסת על מקום המיו וכדומה. באה שבת, והאיש, כמו שאר בני העיר, הלך לביה"כ, כשהגיע האיש, התכבד ע"י מוארחו לשבת במקומו. כאן איבד האיש את עשתונותו... התגלה כי אכן לא היה אלא נזכר ורמאי, שניסה לנצל את מצוקתה של אותה עלובה. כשסופרו הדברים לפני הגר"א הגיב ואמר: "לא נביא אני ולא בן נביא אני". הכנתי כי אפשר והסימנים התגלו לו מפי בעלה האמיתי של האשה, ומכאן יודע הוא את אשר ידע. אלא שהכנתי כי אם אכן כך, אם הייתה כאן רמאות שפלה ומתועבת, לא היה עולה בדעתו של אותו נזכר לבקש מבעלה האמיתי את סימני המקומות בבית הכנסת, שכן אי אפשר למהשבה קדושה לעלות במקום טומאה", שבעת שרעיני האדם עמוקים במחשבת הטא, לא יתכן שיוכר מ"בית הכנסת"... משום כך גם שלח יוסף לאביו דווקא סימן קדוש זה – תלמודם שלמדו בהלכות עגלה ערופה, כדי לרמוז לו בכך את מדרגתו ואת רעיונות מחשבתו באותה עת, שכן אי אפשר לסימן כזה במקום שקר ורמאות, והרי זה וודאי אמת...

וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא בארץ מצרים ובארץ כנען בשבט אשר הם שוכרים (מז. יד)

בפשטות הפשט הוא שיוסף לקח ממצרים את כל כספם ע"י שמכר להם את המזון תמורת כספם. אך פשט נחמד ונשגב אשר נאמר באופן בלתי שגנתי מובא במכתבי הרחוק רבי אליעזר צבי מקאמארא ז"ע, וכך הוא מספר: פעם אחת שמעתי מרבינו הרחוק רבי צבי הירש מזידיטשוב ז"ע המכונה "שר בית הוזהר", שהיה ישן כלילה, וראה בחלום שנכנס להיכל של רבינו הבית יוסף ז"ע. וראה שם שיושבים הרבה ת"ח במתיבתא זו. וכמה מגדולי חכמים שהכיר אותם מזה העולם וכמה מהם אשר לא נודע אותם, ומיד כשבא רבינו ז"ע למתיבתא זו, עמד הבית יוסף וקם מכסאו ואמר: ברוך הבא ר' הערשילי זידיטשובער! וביקש מרן הבית יוסף מרבינו, שיאמר לו איזה דבר תורה. והשיב לו רבינו: כאן יושבים גדולי ת"ח, שעוסקים בנגלות התורה, ואני כל עסקי בסודות התורה, אך אף על פי כן אומר לכם חידוש אחד מנגלות התורה שראיתי בפרשה זו, בשבוע זה: כתוב "וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא בארץ מצרים ובארץ כנען בשבט אשר הם שוכרים" – ואמרו חז"ל שכל הכסף והזהב שנמצא בעולם לקט יוסף והביאו למצרים, עד שלא היה למצרים ברירה ולקחו את הצלמים עבודה זרה שלהם שהיו של כסף וזהב, והביאו ליוסף עבור אכילתם. ולאכאורה איך הותר ליוסף לקחת מהם את העבודה זרה שלהם הרי אסור ליהנות מע"ז? לזה השיב הכתוב "בשבט אשר הם שוכרים" – היינו לשון שכירה וכתיתת. והוא לפי ההלכה – שבמקרה והגוי מכיל בעצמו את העבודה זרה שלו מכל וכל אז מותר לישראל ליהנות ממנו... והשיב הבית יוסף לרבינו: טוב דיברתם והידשתם בתורה הקדושה...

ואת יהודה שלח גשנה וכו'. ויאמר יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו וכו' ויבך על צווארו עוד. ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם וכו' (מז. כח-ל)

כספר "אלף כתב" – מובא הסבר נאה לפרש הדברים הכתובים בפסוקים הנ"ל – ענין שליחתו של יהודה לפניו גשנה, וכן ענין נפילתו וכבייתו של יוסף על צווארו של יעקב, ופשר אמרתו של יעקב אמותה הפעם. וזאת על פי הסברו של הגה"ק מהרי"א אפאר ז"ע לחרוזי האחרון בפיוט הנודע "אקדמות" אותו אומרים בחג השבועות: "מרום הוא אלקין בקדמייתא ובבתייתא צבי ואתרעי בן ומסר לן אורייתא". ובפשטות הסבר הוא: "מרום הוא אלוקינו בראשית ובאחרית. רצה וחפץ בנו ומסר לנו את התורה". אך הוא מסביר פשט נחמד: הדנה ידוע דינשם שלושה דברים המסוגלים לבטל את היצירה, ומקורם בדברי הגמרא (ברכות ה.) "לעולם ירגיו אדם יצר טוב על יצירה", נצחו מוטב, ואם לאו "יעסוק בתורה", או "יקרא ק"ש", ואם זה גם לא עוור, אז "יוכיר לו יום המיתה", שנאמר "אמרו בלבבכם על משכבם ודומו סלה. ובכך מסביר את החרוז הנ"ל: "מרום הוא אלקין בקדמייתא" – ע"י התורה שקדמה לעולם יכול האדם להתרומם מעלה מעלה ולנצח את היצירה, אך אם זה לא עוור ישנה אפשרות שבדאי תעזור: "ובבתייתא" – שיוכר האדם את יומו האחרון יום המיתה, אך "צבי ואתרעי בן" – באשר חפץ בנו ה' בגדול אהבתו, "ומסר לן אורייתא" – חפץ הוא שנצח את היצירה ע"י לימוד התורה המשמחים את הלב, ולא ע"י הזכרת יום האחרון המעציב את הלב...

והשתא מוכן שפיר מה היו כוונתו של יעקב בשליחתו של יהודה לפניו גשנה, וכן ענין נפילתו וכבייתו של יוסף על צווארו של יעקב, ופשר אמרתו של יעקב "אמותה הפעם". כי יעקב רצה לרמוז על שלושה דברים אלו מיד בכואו למצרים, שעל ידי זה יהיה קיום לבניו ביהדות כגולה בארץ לא להם, בארץ מצרים המקולקלת מכל הארצות וכך יוכלו לנצח את היצר הרע. ולכן דבר ראשון הוא שלח את יהודה "להורות לפניו גשנה" שעל כך מפרש רש"י: להקים לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה, וזה העצה הראשונה להתגבר על יצירה ע"י תורה. והעצה השניה "ויאמר יוסף את מרכבתו לקראת ישראל וכו' ויפול על צווארו ויבך על צווארו עוד", ועל כך מסביר רש"י: שיעקב לא נפל על צווארו של יוסף ולא בכה משום שקרא "קריאת שמע". אך העצה השלישית שבדאי תעזור, הוא מה שאומר יעקב מיד לאחר פגישתו עם יוסף: "אמותה הפעם" – יזכר לו יום המיתה...

אגב, הגה"ק בעל השבט סופר ז"ע מסביר את מאמר חז"ל "כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול דרין ארץ" – שהז"ל מבטיחים לנו שכל העוסק בתורה ועושה את העצה הראשונה שאמרו חז"ל שבזה הוא מנצח את היצירה, "מעבירין ממנו עול מלכות" – אין הוא צריך להגיע לעצה השניה לקרוא ק"ש שבזה ממליכים את הקב"ה, ובדאי לא לעצה השלישית "ועול דרין ארץ" – היינו הזכרת יום האחרון הנקרא כן בצוואה של דוד המלך ע"ה לשלמה בנו, שאמר "אנכי הולך בדרך כל הארץ"...

חדפסת וחפצת הגליון – נדבת המחנך חדגול הרחוק שליט"א חפץ בעילום שמו
"ליכות תשב"ר תלמידי התלמוד תורה חיקרים שיחי"
יח"ר שזכות חרבים תעמוד ותגן בעדו לרוות נחת דקדושה מכל תלמידיו אכ"ר.